

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ROCZNIK TOMISTYCZNY

4 (2015)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

4 (2015)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Anna Kazimierczak-Kucharska, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Wojciech Falkowski, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Paul J. Cornish, Marek P. Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Maciej Igielski (język polski), Adam Filipowicz (łacina, greka), Bernice McManus-Falkowska, Anna Kazimierczak-Kucharska (angielski), Christel Martin, Izabella Andrzejuk (francuski), Michał Zembrzusi (łacina),

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2015

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl

e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
------------------	----

Uniwersytet na rozdrożu.

O uniwersytecie i nauczaniu uniwersyteckim z Antonim B. Stępnem rozmawiają Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk i Witold Płotka	13
--	----

Rozprawy i artykuły

Marek P. Prokop Le concept de l'éternité et du temps dans le <i>Liber de causis</i>	27
Artur Andrzejuk Problem istnienia w Komentarzu Tomasza z Akwinu do <i>Liber de causis</i>	39
Michał Zembrzowski Realna różnica między intelektem czynnym i możliwościowym w ujęciu św. Tomasza z Akwinu.....	63
Tomasz Pawlikowski <i>Liber de definitionibus</i> i scholastyczny problem <i>adaequatio</i>	97
Karolina Ćwik Czy św. Tomasz był eudajmonistą?	113
Magdalena Płotka Jak nakaz moralny wynika z natury świata? Koncepcja prawa natury św. Tomasza z Akwinu na tle stoickiej i późnośredniowiecznej tradycji.....	129
Iwona Solecka-Karczewska Zgodność rozumu i wiary w <i>Summa theologiae</i> Tomasza z Akwinu	145
Mieszko Pawlak Państwo i Kościół w myśli św. Tomasza z Akwinu i Marsyliusza z Padwy	163
Urszula Wolska Wizja człowieka ponowoczesnego a tomistyczna teoria osoby	191
Anna Mandrela Tomistyczna filozofia bytu i buddyjska filozofia pustki	215
Sebastian Taboń Tomizm czeski w latach 1879-1948.....	239

Tłumaczenia

Tomasz z Akwinu <i>O geocentryzmie</i> , tekst łaciński i polski (tłum. Marcin Karas)	251
Kamil Majcherek Zagadnienie pośmiertnej identyczności ciała Chrystusa i pośmiertnego nazywania części Jego ciała w <i>Quaestiones quodlibetales</i> św. Tomasza z Akwinu	267
Tomasz z Akwinu <i>Quaestiones quodlibetales</i> , II, q. I, a. I et III, q. 2, a. (tłum. Kamil Majcherek).....	279

Sprawozdania i recenzje

Michał Zembrzusi, Izabella Andrzejuk Tomizm na Konferencji Naukowej „Etyka i polityka”	289
Magdalena Płotka Sprawozdanie z konferencji naukowej „W kręgu średniowiecznej etyki”	293
Anna Kazimierczak-Kucharska Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawentury z Bagnoregio	297
Michał Zembrzusi Sprawozdanie z wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza i sympozjum pt. „Tomizm konsekwentny”	303
Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk Filozofia tomistyczna na konferencji „Od etyki cnót do etyki chronienia osób. Podstawy wychowania społecznego i politycznego”	307
Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk Tomizm w Fundacji Dobrej Edukacji „Maximilianum”	311
Michał Zembrzusi Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji: „Towards Biblical Thomism. The Biblical Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance”	319
Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik Sprawozdanie z udziału w Międzynarodowej Konferencji „Oblicza Mistyki”	323
Michał Zembrzusi Recenzja: Tomasz Bartel, <i>Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Rolewski, Złotoryja 2008	325
Magdalena Płotka Recenzja: Michał Głowała, <i>Pojedynczość. Spór o zasadę indywiduacji w scholastyce</i> , Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197	329
Dorota Zapisek Recenzja: Mateusz Penczek, <i>Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322.	335
Artur Andrzejuk Recenzja: Aleksander z Afrodyzji, <i>O duszy</i> , przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281.	339
Artur Andrzejuk Recenzja: Św. Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa</i> , przekł. z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639.	345
Artur Andrzejuk Recenzja: Tomasz Pawlikowski, <i>Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514.	351
Izabella Andrzejuk Filozoficzne i teologiczne aspekty religii. Recenzja: Ks. Piotr Moskal, <i>Traktat o religii</i> , Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247.	355

Marcin Karas	
Recenzja: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka	
Recenzja: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201.....	363
Artur Andrzejuk	
Recenzja: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.	367
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.	375
Dawid Lipski	
Recenzja: Michał Zembruski, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii, w: Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t.14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Polemiki i dyskusje

Wojciech Golonka	
Odpowiedź na krytyczne uwagi dra Marka Prokopa odnośnie do mego artykułu <i>St Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
Odpowiedź Marka Prokopa	393
Izabella Andrzejuk	
Spór o filozofię moralną św. Tomasza z Akwinu. Próba wskazania na źródła odmiennych stanowisk É. Gilsona i F. van Steenberghena. Na marginesie dyskusji M. Prokopa z artykułem W. Golonki.....	397
Nota o autorach.....	411

Table of Contents

Editorial	11
-----------------	----

University at the Crossroads.

University at the Crossroad. University and its Teaching with Antoni B. Stępień – Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk, Witold Płotka	13
--	----

Dissertations and articles

Marek P. Prokop The Concept of Eternity and Time in <i>Liber de causis</i>	27
Artur Andrzejuk The Problem of Being in Thomas Aquinas' Commentary on <i>Liber de causis</i>	39
Michał Zembrzusi The Real Distinction Between Agent and Potential Intellect in Approach Thomas Aquinas	63
Tomasz Pawlikowski <i>Liber de definitionibus</i> and Scholastic Problem <i>adaequatio</i>	97
Karolina Ćwik Thomas Aquinas's Eudaimonistic Ethics	113
Magdalena Płotka How is Moral Imperative a Result of the Nature of the World? The Concept of Natural Law in St. Thomas Aquinas's Account Stoic and Late Medieval Tradition	129
Iwona Solecka-Karczewska Compatibility of Reason and Faith in <i>Summa Theologiae</i> of Thomas Aquinas.....	145
Mieszko Pawlak Church and State in the Thought of St. Thomas Aquinas and Marsilius of Padua.....	163
Urszula Wolska The Vision of Postmodern Man and Thomistic Theory of the Person	191
Anna Mandrela Thomistic Philosophy of Being and Buddhist Philosophy of Emptiness	215
Sebastian Taboř Czech Thomism in 1879-1948	239

Translations

Tomasz z Akwinu <i>About Geocentrism</i> , Latin and Polish Text (transl. Marcin Karas).....	251
Kamil Majcherek The Issue of Posthumous Identity of Christ's Corpus and Posthumous Naming Parts of His Body in <i>Quaestiones quodlibetales</i> of St. Thomas Aquinas. The Introduction to Translation.....	267
Tomasz z Akwinu <i>Quaestiones quodlibetales</i> , II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (transl. Kamil Majcherek).....	279

Reports and Reviews

Michał Zembrzusi, Izabella Andrzejuk Thomism at the Conference 'Ethics and Politics'	289
Magdalena Płotka The Report of the Conference 'In the Sphere of Medieval Ethics'	293
Anna Kazimierczak-Kucharska The Report of the Conference on the Occasion of 740 Anniversary of Death of St. Thomas Aquinas and St. Bonaventure.....	297
Michał Zembrzusi The Report of Presentation Professor Mieczysław Gogacz Prizes and Symposium 'Consequential Thomism'	303
Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk Thomistic Philosophy at the Conference 'From Virtue Ethics to Protect People as a Persons Ethics. The Basics of Social and Political Education'	307
Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk Thomism in a Foundation of a Good Education 'Maximilianum'	311
Michał Zembrzusi The Report of the International Conference: 'Towards Biblical Thomism. The Biblical Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance'	319
Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik The Report of Participation in the International Conference 'The Faces of Mysticism'	323
Michał Zembrzusi Review: Tomasz Bartel, <i>Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Rolewski, Złotoryja 2008	325
Magdalena Płotka Review: Michał Głowała, <i>Pojedynczość. Spór o zasadę indywiduacji w scholastyce</i> , Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197	329
Dorota Zapisek Review: Mateusz Penczek, <i>Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322	335
Artur Andrzejuk Review: Aleksander z Afrodyzji, <i>O duszy</i> , przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281	339
Artur Andrzejuk Review: Św. Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa</i> , przekł. z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639	345
Artur Andrzejuk Review: Tomasz Pawlikowski, <i>Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514	351
Izabella Andrzejuk Philosophical and Theological Aspects of Religion. Review: Ks. Piotr Moskal, <i>Traktat o religii</i> , Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247	355

<p>Marcin Karas Review: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i>, przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....</p> <p>Magdalena Płotka Review: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i>, (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201</p> <p>Artur Andrzejuk Review: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i>, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.....</p> <p>Anna Kazimierczak-Kucharska Review: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i>, red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i>, Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i>, Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....</p> <p>Anna Kazimierczak-Kucharska Review: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i>, Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.....</p> <p>Dawid Lipski Review: Michał Zembrzusi, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii</i>, w: <i>Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i>, t. 14, Warszawa 2015, ss. 160.....</p>	<p>359</p> <p>363</p> <p>367</p> <p>371</p> <p>375</p> <p>379</p>
---	---

Controversy and Discussions

<p>Wojciech Golonka The Response to Marek Prokop's (PhD) Critical Comments to my Article <i>St Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i></p> <p>The Marek Prokop's Response</p> <p>Izabella Andrzejuk The Dispute about St. Thomas Aquinas' Moral Philosophy. An Attempt to Indicate the Sources of Different Positions É. Gilson and F. van Steenberghen. In the Margin of M. Prokop Discussion with article of W. Golonka</p> <p>Note about authors.....</p>	<p>385</p> <p>393</p> <p>397</p> <p>411</p>
---	---

Recenzja

Tomasz Stępień, *Doktor anielski o aniołach*, Warszawa 2014,
Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.

Z powstaniem każdej książki wiąże się jakaś historia. Taką historię ma również książka ks. Tomasza Stępnia *Doktor anielski o aniołach*. Jest to pozycja, której przygotowanie autor postanowił przedsięwziąć po wielu latach pracy nad artykułami dotyczącymi nauki o aniołach według Tomasza z Akwinu, które systematycznie ukazywały się w czasopiśmie „Któż jak Bóg”. Okazuje się bowiem, że skompilowanie i znaczne udoskonalenie tych niedługich tekstów, a także dodanie nowych fragmentów stworzyło dobrą pozycję dla zainteresowanych angelologią, i to nie jedynie w jej teologicznym aspekcie, ale przede wszystkim – filozoficznym. Książka z jednej strony ma pewne zabarwienie akademickie, pozwalające na zdobycie podstawowej wiedzy z zakresu angelologii, z drugiej zaś ma charakter popularyzatorski, skłaniający do zapoznania się z nauką o aniołach zawartą w pismach Tomasza z Akwinu.

W pierwszym rozdziale książki autor zwraca szczególną uwagę na fakt istnienia aniołów, przedstawiając Tomaszową argumentację, która opiera się na doskonałości rzeczywistości stworzonej przez Boga. Tomasz Stępień akcentuje w tym miejscu rozsądek tych, którzy wierzą w istnienie aniołów, zwłaszcza że Akwinata, omawiając to zagadnienie, nie powołuje się na autorytet Pisma Świętego. Ponadto autor zwraca uwagę na bardzo ważny fakt, a mianowicie, że nie da się udowodnić tezy przeciwnej istnieniu aniołów, co ponownie potwierdza rozsądek tych, którzy wierzą w ich istnienie.

W kolejnym rozdziale omówieni zostali aniołowie w kontekście niematerialności ich struktury. Autor za Tomaszem z Akwinu wskazuje, że aniołowie są całkowicie niematerialni, natomiast ludzkie wyobrażenie ich materialności wynika z ułomności ludzkiego poznania; przybranie ciała stanowi zawsze dla anioła sytuację nadzwyczajną.

Wyjątkowo interesujące jest pytanie zadane w tytule trzeciego rozdziału książki: „Ilu aniołów może tańczyć na ostrzu bardzo cienkiej igły?” (s. 28). Należy ono do jednego ze złośliwych pytań, formułowanych już od średniowiecza, aby ośmieszyć teologiczne dyskusje scholastyków. Autor wyjaśnia, że pytanie to dotyczy w gruncie rzeczy przebywania wielu aniołów w tym samym miejscu. Łączy się to z ich sposobem poruszania się: ciągłym i nieciągłym. Takie zachowania są wynikiem możliwości panowania przez aniołów nad prawami fizyki.

Bardzo ciekawym i chyba też jednym z najtrudniejszych zagadnień dotyczącym aniołów w książce *Doktor anielski o aniołach* jest poznanie substancji oddzielonych. Tej problematyce autor poświęcił cztery rozdziały swojej publikacji. Na wstępie wyjaśnia, że intelekt anielski nie zdwaja się na intelekt czynny oraz intelekt możliwościowy. Tomasz Stępień podkreśla również porządek naturalny oraz porządek nadprzyrodzony w poznaniu anielskim, gdzie naturalną kontemplacją ogarniają oni prawdę, natomiast tylko dzięki łasce mogą zobaczyć Boga bezpośrednio, ale „nigdy nie będą w stanie poznać Boga do końca” (s. 50). Przechodząc natomiast do znajomości ludzkich myśli przez Anioła Stróża, autor wyraźnie podkreśla, że tylko Bóg zna człowieka i jego myśli bezpośrednio, a w przypadku anioła nadal jest to jedynie wnioskowanie, choć ze względu na niematerialną naturę znacznie doskonalsze od ludzkiego. Zabrakło w tym fragmencie książki wyraźnego stwierdzenia, które ks. prof. Tomasz Stępień wielokrotnie przytaczał podczas

swoich wykładów z angelologii (których byłam słuchaczką), że mianowicie Anioł Stróż zna myśli człowieka, jeśli człowiek pozwoli mu je poznać, czyli kiedy mu o tym po prostu powie. Jest to bardzo ważne w kontekście praktycznych wskazań dotyczących modlitwy do Anioła Stróża.

Po rozważaniach dotyczących intelektu anielskiego i sposobu poznania przez substancje oddzielone autor kieruje swoje myśli ku woli aniołów, na co poświęca dwa rozdziały swojej książki. Pierwszy z nich dotyczy podejmowania decyzji, drugi zaś miłości aniołów. Jeśli chodzi o to, jak aniołowie pragną czegoś, to Tomasz Stępień wyraźnie twierdzi, że Akwinata podkreśla w tym zagadnieniu wolę aniołów, która w całości czegoś chce. Nie ma zatem żadnego podziału na poszczególne części. Zatem „anioł, jeżeli czegoś chce, to można powiedzieć, że chce tego całym sobą” (s. 64). Ponadto podjęcie decyzji przez aniołów jest zdeterminowane ich doskonałym poznaniem, ponieważ „natura nie ma przed nimi tajemnic” (s. 66). Jeśli zaś chodzi o zagadnienie miłości aniołów, to autor książki wypowiada się w sposób jednoznaczny: „Jednym z kluczowych elementów w rozumieniu miłości, który podsuwa nam św. Tomasz, jest podobieństwo. Miłość jest tym większa, im bardziej podobne do siebie są kochające się osoby. [...] W ten sposób możemy także zrozumieć miłość dobrych aniołów do nas. Bo przecież aniołowie z miłości do Boga spełniają Jego wolę i pragną, aby wszyscy ludzie mieli udział w szczęściu, którego oni już doznają” (s. 72). Refleksje autora książki dotyczące miłości aniołów spro-

wadzają się do ważnego wniosku, że aniołowie kochają ludzi, ponieważ tego chcą, nie zaś dlatego, że Bóg im to nakazuje. „Są oni, tak samo jak my, częścią wielkiej społeczności rozumnych stworzeń, które wielbią Boga i pragną, abyśmy wszyscy mogli Go uwielbiać w doskonałej jedności wspólnoty świętych w niebie” (s. 72).

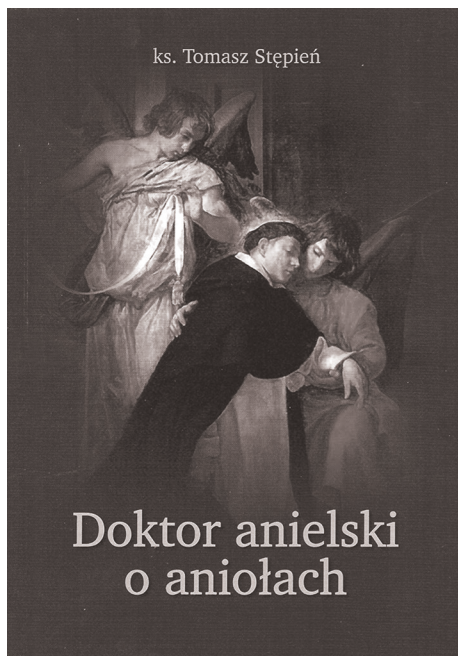
Po podjęciu tych zagadnień oraz po omówieniu szczęścia aniołów, którym wystarczy jedna decyzja, aby osiągnąć zbawienie, Tomasz Stępień „wkracza” na teren problematyki upadłych aniołów, podkreślając, że popełnienie przez nich grzechu również było tylko jednym aktem woli, jednak ich rozeznanie było znacznie większe niż ludzkie, zatem konsekwencje są nieodwracalne. Najważniejszy jednak wydaje się fakt, że decyzja zgrzeszenia podjęta przez złe duchy była wynikiem ich woli w kontekście ich natury. Zatem Boża łaska nie uczestniczyła w podjęciu takich kroków.

Druga część książki dotyczy, generalnie rzecz ujmując, działania aniołów. Tomasz z Akwinu jakby przy okazji omawiania innej problematyki wspomina o tym, jak działają aniołowie. W tej części książki autor interesuje się przede wszystkim takimi zagadnieniami jak hierarchia anielska, społeczność aniołów oraz cuda, jakich mogą dokonywać aniołowie za przyzwoleniem Boga. Ponownie jednak można wyczytać się w problematykę dotyczącą Aniołów Stróżów, gdzie najciekawszym zagadnieniem wydaje się temat dotyczący „przyznawania” człowiekowi opiekuna w postaci anioła. Autor książki stoi na stanowisku, że Anioł Stróż przydzielany jest człowiekowi w chwili poczęcia, nie zaś – zgodnie

z przypuszczeniami Akwinaty – w chwili narodzin.

Ostatni rozdział książki podejmuje problematykę wzbudzającą dzisiaj duże zainteresowanie. Rozdział nosi tytuł „Nie wódz nas na pokuszenie” (s. 168–172). Autor po wyjaśnieniu trudności językowych tego zwrotu tłumaczy, że „Pan Bóg nie chce uczynić nas mocnymi za nas, ale z nami” (s. 172). Oznacza to, że człowiek sam powinien odnosić zwycięstwa nad swoimi wadami, a im częściej się to wydarza, „tym rzadziej złe duchy nas kuszą” (s. 172).

Bez wątpienia książka ks. Tomasza Stępnia stanowi pewien wkład w naukę o aniołach. Jednakże jej popularnonaukowy charakter powoduje z jednej strony, że jest ona łatwa w odbiorze i może być z powodzeniem kierowana do szerszego grona odbiorców, a nie tylko zaawansowanych studentów filozofii i teologii, z drugiej zaś strony wydaje się, że przydałby się bardziej ścisły podział na poszczególne części. Szkoda zatem, że rozdziały nie są mniejsze i nie zostały w nich wyodrębnione podrozdziały. Wówczas lektura byłaby pożyteczniejsza i nie zmuszałaby czytelnika do samodzielnego umiejscawiania tematów. Lekturę książki ułatwiają jednak przystępnie podane przykłady, a także uwagi dotyczące praktycznych odniesień poruszanych zagadnień w podsumowaniu każdego rozdziału. Te elementy pokazują, że nauka o aniołach ma charakter nie tylko teoretyczny, ale również w sposób pragmatyczny może odnieść się do życia każdego człowieka. *Doktor anielski o aniołach* Tomasza Stępnia jest zatem lekturą, po którą może sięgnąć każdy.

Tomasz Stępień

Doktor anielski o aniołach

Warszawa 2014

Książka z jednej strony ma pewne zabarwienie akademickie, pozwalające na zdobycie podstawowej wiedzy z zakresu angelologii, z drugiej zaś ma charakter popularyzatorski, skłaniający do zapoznania się z nauką o aniołach zawartą w pismach Tomasza z Akwinu.

Towarzystwo „Powściągliwość i Praca” - www.kjb24.pl